

УДК 7.033.2:711.4:725.31(477-25)

DOI <https://doi.org/10.32782/uad.2026.3.20>

Козінчук Віталій Романович,

доктор мистецтвознавства,
професор кафедри мистецтвознавства і мистецької освіти
Київської державної академії декоративно-прикладного мистецтва
і дизайну імені Михайла Бойчука,
провідний науковий співробітник
Музею мистецтв Прикарпаття,
член Національної спілки художників України
ORCID ID: 0000-0002-8518-5686
vitaliikozinchuk@gmail.com

Мелік-Шахназарова Валерія Валеріївна,

аспірант кафедри мистецтвознавства і мистецької освіти
Київської державної академії декоративно-прикладного мистецтва
і дизайну імені Михайла Бойчука,
член Національної спілки художників України
ORCID ID: 0009-0003-3976-6249
Valeria.artist1@gmail.com

СТАНЦІЯ МЕТРО «ЗОЛОТІ ВОРОТА» ЯК ВІЗУАЛЬНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ В УРБАНІСТИЧНОМУ ПРОСТОРИ

У статті проведено комплексний аналіз художньо-стилістичних особливостей оформлення станції метро «Золоті ворота» у Києві, як прикладу інтеграції історичної культурної пам'яті в урбаністичному просторі. Досліджено архітектурно-художні концепції станції, історико-іконографічну програму мозаїчних панно та їх унікальні стилізовані форми у контексті трансформації візантійського канону. Виявлено, що органічний синтез архітектурної форми з мозаїчним ансамблем функціонує, як візуально-комунікативна система, що відображає духовний образ Київської Русі, «золотої доби» культури та державності та формує цілісний історико-культурний наратив. Порівняльний аналіз мозаїк станції «Золоті ворота» з мозаїками Софії Київської, що дозволяє виявити трансформації в ідейних концепціях від сакральної до історико-репрезентативної моделі. В художньо-стильовій концепції проаналізовано трансформацію форм стилізації в мистецтві Київської Русі під впливом Візантійського канону до української самобутньої стилізації.

Практичне значення результатів дослідження є важливим для проектування семіотики патріотичних просторів у контексті національної стилістики, як складової культурної спадщини дозволить не лише зберігати, а й інтерпретувати, інтегрувати, в міських просторах, як концепцію культурної ідентичності.

Отримані результати можуть бути використані в міждисциплінарних дослідженнях на перетині мистецтвознавства, архітектури, культурології та урбаністики, а також у практиці сучасного проектування громадських просторів, спрямованих на формування національно орієнтованого середовища. Запропонований підхід до аналізу художньо-образної мови станції метро «Золоті ворота» відкриває перспективи для подальших досліджень семіотичних механізмів візуальної комунікації в урбаністичному середовищі.

Особлива увага приділяється ролі декоративно-монументального мистецтва як засобу трансляції історичної пам'яті та формування колективної ідентичності. Підкреслено, що інтерпретація візантійського канону в умовах сучасного міського простору не є механічним відтворенням, а постає як творчий процес переосмислення, адаптації та актуалізації культурних кодів у нових соціокультурних реаліях.

Таким чином, станція метро «Золоті ворота» розглядається не лише як транспортний об'єкт, але і як цілісний художньо-семіотичний комплекс, що функціонує як простір культурної репрезентації, історичного діалогу та естетичного впливу. Її образна система виступає важливим інструментом формування національної свідомості, сприяючи збереженню та популяризації культурної спадщини України в контексті сучасного урбаністичного розвитку.

Ключові слова: урбаністичний простір, монументальне мистецтво, мозаїка, неовізантійський стиль, монументальний живопис, візантійська традиція, українська стилізація, іконографічний канон, стильова еволюція.

Kozinchuk Vitalii, Melik-Shakhnazarova Valeriia. THE “ZOLOTY VOROTA” METRO STATION AS A VISUAL REPRESENTATION OF HISTORICAL MEMORY IN URBAN SPACE

The article presents a comprehensive analysis of the artistic and stylistic features of the design of the Zoloti Vorota metro station in Kyiv as an example of the integration of historical cultural memory into urban space. The study examines the architectural and artistic concepts of the station, the historical and iconographic program of its mosaic panels, and their distinctive stylized forms in the context of the transformation of the Byzantine canon.

It has been established that the organic synthesis of architectural form and the mosaic ensemble functions as a visual-communicative system that reflects the spiritual image of Kyivan Rus', the “golden age” of culture and statehood, and constructs a coherent historical and cultural narrative. A comparative analysis of the mosaics of the Zoloti Vorota station with those of Saint Sophia Cathedral makes it possible to identify transformations in conceptual frameworks—from a sacred to a historically representative model. Within the artistic and stylistic framework, the study analyzes the transformation of stylization forms in the art of Kyivan Rus' under the influence of the Byzantine canon toward a distinct Ukrainian stylistic identity.

The practical significance of the research lies in its relevance for designing the semiotics of patriotic spaces within the context of national stylistics as a component of cultural heritage. This approach enables not only the preservation but also the interpretation and integration of cultural meanings into urban environments as a concept of cultural identity.

The findings can be applied in interdisciplinary research at the intersection of art history, architecture, cultural studies, and urbanism, as well as in contemporary practices of designing public spaces aimed at fostering a nationally oriented environment. The proposed approach to analyzing the figurative and artistic language of the Zoloti Vorota metro station opens new perspectives for further research into the semiotic mechanisms of visual communication in urban contexts.

Particular attention is given to the role of monumental decorative art as a means of transmitting historical memory and shaping collective identity. It is emphasized that the interpretation of the Byzantine canon within the modern urban environment is not a mechanical reproduction but rather a creative process of reinterpretation, adaptation, and actualization of cultural codes in new socio-cultural realities.

Thus, the Zoloti Vorota metro station is considered not merely as a transport facility but as an integral artistic and semiotic complex functioning as a space of cultural representation, historical dialogue, and aesthetic influence. Its visual system serves as an important instrument in shaping national consciousness, contributing to the preservation and promotion of Ukraine's cultural heritage within the context of contemporary urban development.

Key words: urban space, monumental art, mosaic, Neo-Byzantine style, monumental painting, Byzantine tradition, Ukrainian stylization, iconographic canon, stylistic evolution.

Вступ. У сучасному мистецтвознавчому дискурсі дедалі більшої актуальності набуває питання репрезентації історичної пам'яті в урбаністичному середовищі. Місто та об'єкти інфраструктури постають не лише як функціональний простір, але й як складна семіотична система, у межах якої відбувається формування національної ідентичності [1, с. 111].

Найбільш інтенсивно використовуваних міських просторів— метрополітен стає особливо ефективним середовищем для трансляції культурних сенсів. Метро «Золоті ворота» у Києві, завдяки взаємодії архітектурного проектування та монументального живопису є унікальним прикладом художньої репрезентації історії у межах повсякденного середовища [2; 3; 5].

Матеріали та методи. Метою статті є аналіз художнього оформлення станції метро «Золоті ворота» як

культурно-історичного нарративу та виявлення способів трансформації візантійського канону в монументальному живописі урбаністичного простору.

Матеріалом дослідження є архітектурно-художнє оформлення станції метро «Золоті ворота», мозаїчні панно, декоративні елементи інтер'єру, а також наукові праці, присвячені візантійській художній традиції, символіці, іконографії та монументальному мистецтву [4, с. 26–32; 8; 9; 11].

Методологічну основу становлять мистецтвознавчий, порівняльно-історичний, іконографічний та семіотичний підходи. Їх поєднання дозволяє розглядати станцію як комплексну художню систему, у якій архітектура, мозаїка, орнамент і світло формують цілісний образ історичної пам'яті [6; 8; 11].

Результати. Станція метро «Золоті ворота» була відкрита 31 грудня 1989 року в період активного переосмислення

історичної спадщини та соціокультурних трансформацій пізньорадянської доби [3; 5]. Початкова концепція передбачала створення типового функціонального інтер'єру, однак у процесі реалізації художню ідею було переорієнтовано на історико-національний контекст [2; 3].

Визначальне значення у створенні художньої концепції станції відіграли архітектори Борис Жежерін і Вадим Жежерін, а також художники-монументалісти Григорій Корінь і Володимир Федько, які звернулися до спадщини Київської Русі та візантійського мистецтва [2; 5].

Художньо-просторова організація станції створює ефект сакралізованого простору, що дозволяє сприймати її як своєрідний «підземний храм». Центральний зал асоціюється з нефом, а ритміка колон, склепінчасті перекриття, бронзові світильники та система мозаїчних панно формують образ, споріднений з архітектурою давньоруських сакральних споруд [2; 9; 11].

Художньо-просторова організація станції створює ефект сакралізованого простору, що дозволяє сприймати її як своєрідний «підземний храм». Центральний зал асоціюється з нефом, а ритміка колон, склепінчасті перекриття, бронзові світильники та система мозаїчних панно формують образ, споріднений з архітектурою давньоруських сакральних споруд [2; 9; 11].

Ключовим елементом художнього оформлення станції є система мозаїчних панно, розміщених у нішах аркад. Рухаючись уздовж платформи, глядач сприймає мозаїчний ряд як послідовний «візуальний літопис», що репрезентує образ Київської Русі як «золотої доби» державності та культури [2; 3].

Іконографічна програма станції охоплює зображення історичних діячів, храмів, зооморфних мотивів, орнаментальних композицій, а також образи Оранти, Архангела Михаїла, святого воїнства та Юрія-Змієборця. Ці мотиви формують символічний простір охорони, духовної сили та історичної тягlosti [2; 8; 14; 15].

Під впливом візантійської традиції у мистецтві Київської Русі домінувала ідея

сакральної ієрархії, що виявлялася через фронтальність, симетрію, умовність простору, символічну колористику та духовну функцію художнього образу [4, с. 26–32; 9; 10; 11]. У мозаїках станції «Золоті ворота» ці принципи зберігаються, однак набувають нового історико-репрезентативного змісту.

Доктрина сакральної ієрархії трансформується у принцип історичної ієрархії: центральними постатями стають не лише святі образи, а й князі та культурні символи Київської Русі, які репрезентують державність, спадкоємність і національну пам'ять [1, с. 111; 4, с. 26–32].

Порівняння мозаїк Софії Київської з мозаїчним оформленням станції «Золоті ворота» дозволяє простежити трансформацію художніх прийомів. Якщо у візантійській традиції колір мав переважно сакральне значення, то в оформленні станції він набуває історико-символічного змісту. Золотисто-охриста гама асоціюється не лише з трансцендентним світлом, а й із «золотою добою» Київської Русі, тоді як сині та жовто-блакитні акценти підсилюють ідею державності [8; 11; 14; 15].

У трактуванні людських образів простежується посилення графічної виразності, декоративності, фронтальності та площинності. Тонкі тонально-кольорові переходи, характерні для давньої мозаїчної традиції, поступаються чітким площинним узагальненням і лінійній структурі. Це свідчить про адаптацію канону до умов урбаністичного простору та специфіки швидкого візуального сприйняття [9; 10; 11].

Отже, мозаїчний ансамбль станції метро «Золоті ворота» можна розглядати як приклад неовізантійської стилізації, у якій традиційні іконографічні та композиційні принципи переосмислюються відповідно до завдань сучасної культурної репрезентації [4, с. 26–32; 17; 18].

Наукова новизна. Наукова новизна дослідження полягає у трактуванні станції метро «Золоті ворота» як цілісного художньо-семіотичного комплексу, у якому візантійський іконографічний канон трансформується з сакральної системи у модель історико-культурної репрезентації. Уточнено роль мозаїчного ансамблю

станції як засобу формування національної пам'яті в урбаністичному просторі. Запропоновано розглядати художнє оформлення станції як приклад неовізантійської стилізації, що поєднує традицію, декоративність і сучасну функцію публічного простору.

Тонкі світлові перекоди об'єктується в чітко розділені площини та лінії. Спостерігається розслаблені контури, що виражається у більш плавній сукцесивній складці кубель, що виражаються в різні рази.

Рис. 1. Приклад еволюційно-трансформаційних процесів в іконографічному каноні

Висновки. Станція метро «Золоті ворота» є унікальним прикладом художньої

інтерпретації історії Київської Русі у сучасному міському середовищі. Її художнє оформлення репрезентує неовізантійську стилізацію, у межах якої символіка, декоративність, мозаїчна техніка та архітектурна організація простору створюють цілісний образ історичної пам'яті.

Мозаїчний ансамбль станції виконує не лише декоративну, а й комунікативну, семіотичну та ідентифікаційну функції. Він перетворює транспортний простір на культурно-історичний наратив, близький за духом до сакрального мистецтва, але адаптований до потреб сучасного урбаністичного середовища.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з поглибленим аналізом стилізаційних особливостей монументального живопису, трансформації візантійського канону та ролі неовізантійської художньої мови у формуванні культурної ідентичності в публічному просторі.

Література:

1. Мелік-Шахназарова В. Збереження національної стилістики у монументальному живописі України. Матеріали IV міжнар. наук.-практ. конф. «Дизайн, візуальне мистецтво та творчість: сучасні тенденції та технології», 12 груд. 2025 р. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2025. С. 111.
2. Мозаїки станції «Золоті ворота». URL: <https://www.shukach.com/uk/node/84900> (дата звернення: 18.04.2026).
3. Історія «Золотих воріт»: візитівка київського метро, що мала бути зовсім інакшою. URL: <https://tykiv.com/city/istoriia-zolotikh-vorit-vizitivka-kiyivskogo-metro-shcho-mala-vigliadati-zovsim-inakshe/> (дата звернення: 18.04.2026).
4. Бардік М.А. Варіативність візантійської художньої традиції в храмовому живописі Києво-Печерської лаври 1890–1910-х. *Мистецтвознавчі записки*. 2023. Вип. 43. С. 26–32.
5. Золоті ворота (станція метро). URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki> (дата звернення: 28.04.2026).
6. Bellinger G. Enciclopedia delle religioni. Milano : Garzanti Editore S.p.A., 1989. 864 p.
7. Bellinger G. Enciclopedia delle religioni. Milano, 1989.
8. Biedermann H. Enciclopedia dei simboli. Milano : Garzanti Editore S.p.A., 1991. 656 p.
9. Donadeo M. Le icone. Brescia : Morcelliana S.p.A., 1981. 128 p.
10. Donadeo M. Icone di Cristo e di Santi. Brescia : Morcelliana S.p.A., 1983. 128 p.
11. Galignani P. Il mistero e l'immagine: l'icona nella tradizione bizantina. Milano : La Casa di Matriona, 1981. 208 p.
12. Lanzani V. Lo studio del mosaico della Fabbrica di S. Pietro in Vaticano. Vaticano : Tipografia Vaticana, 2008. 32 p.
13. Morso M. Codice Da Vinci. Milano : White Star S.p.A., 2005. 256 p.
14. Passarelli G. L'icona di Cristo Salvatore. Milano : La Casa di Matriona, 1988. 36 p.
15. Passarelli G. L'icona della Madre di Dio. Milano : La Casa di Matriona, 1988. 42 p.
16. Penitenti G. Preghiere a san Giuda Taddeo Apostolo. Piane AN : Editrice Shalom S.R.L., 2008. 159 p.
17. Rupnik M. L'arte: memoria della comunione. Roma : Lipa Srl, 1994. 191 p.
18. Špidlík T., Rupnik M. Teologia pastorale. Roma : Lipa Srl, 2005. 519 p.
19. Tanner N. I concili della Chiesa. Milano : Jaca Book, 1999. 136 p.
20. Vecchi A. Disegnare la figura umana e gli animali. Milano : Libritalia s.r.l., 2001. 189 p.

References:

1. Melik-Shakhnazarova, V. (2025). Zberezhennia natsionalnoi stylistyky u monumentalnomu zhyvopysi Ukrainy [Preservation of national stylistics in monumental painting of Ukraine]. In *Proceedings of the IV International Scientific and Practical Conference "Design, Visual Art and Creativity: Modern Trends and Technologies"* (p. 111). Zaporizhzhia: Zaporizhzhia National University [in Ukrainian].
2. Mozaiky stantsii "Zoloti vorota" [Mosaics of the "Golden Gate" metro station]. Retrieved April 18, 2026, from: <https://www.shukach.com/uk/node/84900> [in Ukrainian].
3. Istoriiia "Zolotykh vorit": vizytivka kyivskoho metro [History of the "Golden Gate": a hallmark of Kyiv metro]. Retrieved April 18, 2026, from: <https://tykyiv.com/city/istoriia-zolotikh-vorit-vizytivka-kiyvskogo-metro-shcho-mala-vigliadati-zovsim-inakshe/> [in Ukrainian].
4. Bardik, M. A. (2023). Variatyvnist vizantiiskoi khudozhnoi tradytsii v khramovomu zhyvopysi Kyievo-Pecherskoi lavry 1890–1910-kh [Variability of Byzantine artistic tradition in temple painting of Kyiv-Pechersk Lavra]. *Mystetstvoznavchi zapysky*, 43, 26–32 [in Ukrainian].
5. Zoloti vorota (metro station). Retrieved April 28, 2026, from: <https://uk.wikipedia.org/wiki> [in Ukrainian].
6. Bellinger, G. (1989). *Enciclopedia delle religioni*. Milano: Garzanti Editore [in Italian].
7. Bellinger, G. (1989). *Enciclopedia delle religioni*. Milano [in Italian].
8. Biedermann, H. (1991). *Enciclopedia dei simboli*. Milano: Garzanti Editore [in Italian].
9. Donadeo, M. (1981). *Le icone*. Brescia: Morcelliana [in Italian].
10. Donadeo, M. (1983). *Icone di Cristo e di Santi*. Brescia: Morcelliana [in Italian].
11. Galignani, P. (1981). *Il mistero e l'immagine: l'icona nella tradizione bizantina*. Milano: La Casa di Matriona [in Italian].
12. Lanzani, V. (2008). *Lo studio del mosaico della Fabbrica di S. Pietro in Vaticano*. Vaticano: Tipografia Vaticana [in Italian].
13. Morso, M. (2005). *Codice Da Vinci*. Milano: White Star [in Italian].
14. Passarelli, G. (1988). *L'icona della Madre di Dio*. Milano: La Casa di Matriona [in Italian].
15. Passarelli, G. (1988). *L'icona della Madre di Dio*. Milano: La Casa di Matriona [in Italian].
16. Penitenti, G. (2008). *Preghiere a san Giuda Taddeo Apostolo*. Piane AN: Editrice Shalom [in Italian].
17. Rupnik, M. (1994). *L'arte: memoria della comunione*. Roma: Lipa [in Italian].
18. Špidlík, T., & Rupnik, M. (2005). *Teologia pastorale*. Roma: Lipa [in Italian].
19. Tanner, N. (1999). *I concili della Chiesa*. Milano: Jaca Book [in Italian].
20. Vecchi, A. (2001). *Disegnare la figura umana e gli animali*. Milano: Libritalia [in Italian].

Дата першого надходження статті до видання: 30.04.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 21.05.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.05.2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)